

Eiropas Savienības oglekļa finansējums varētu veicināt klimatnoturīgāku meža apsaimniekošanu

Avots: Forest.fi

Eiropa izstrādā jaunu veidu, kā novērtēt mežos uzkrāto oglekli, tādējādi potenciāli radot papildu ienākumu avotu meža īpašniekiem.

Kristians Holclaitners, Eiropas Komisijas Klimata politikas ģenerāldirektorāta nodaļas vadītājs, uzskata Eiropas savienības Oglekļa piesaistes un oglekļa lauksaimniecības (CRCF) regulējumu par iespēju veicināt tādu mežu apsaimniekošanu, kas palielina oglekļa uzkrāšanu un vienlaikus palīdz mežiem pielāgoties mainīgajiem klimata apstākļiem.

CRCF regulējums nosaka vienotus noteikumus oglekļa piesaistes, oglekļa lauksaimniecības un produktos uzkrātā oglekļa sertificēšanai. Tā mērķis ir nodrošināt, lai deklarētie ieguvumi klimatam būtu izmērāmi, ticami un pārskatāmi.

2026.gada jūlijā Eiropas Komisija pieņēma šā regulējuma pirmās trīs sertifikācijas metodikas, kas aptver lauksaimniecību un agromežsaimniecību minerālaugsnēs, kūdrāju mitrināšanu un atjaunošanu, kā arī apmežošanu.

"Šīs metodikas ir izstrādātas ne tikai tam, lai atbalstītu oglekļa uzkrāšanu un emisiju samazināšanu, bet arī lai stiprinātu klimata noturību, bioloģisko daudzveidību un ilgtermiņa biomasas piegādi bioekonomikai," norāda K.Holclaitners.

Meža apsaimniekošanas metodika noteiks nākamo ES oglekļa sertifikācijas posmu

"Nākamais lielais solis uz priekšu ir metodikas izstrāde meža apsaimniekošanai," norāda K.Holclaitners. Atšķirībā no apmežošanas, kurā jauni meži tiek stādīti zemēs, kas iepriekš nebija apmežotas, meža apsaimniekošana attiecas uz jau esošiem mežiem. Lai kvalificētos sertifikācijai, meža īpašniekiem būs jāpierāda, ka izmaiņas apsaimniekošanā nodrošina papildu oglekļa piesaisti salīdzinājumā ar to, kas būtu noticis bez šīs iejaukšanās.

Pēc K.Holclaitnera domām, galvenais izaicinājums topošajā ES oglekļa sertifikācijas sistēmā ir pierādīt, ka meža apsaimniekošanas pasākumi nodrošina reālu papildu oglekļa piesaisti. Papildināmība – prasība, ka deklarētais ieguvums klimatam nebūtu radies bez konkrētās iejaukšanās – ir oglekļa kredītu pamatprincips.

"Mūsu lielākais izaicinājums ir noteikt hipotētisko scenāriju - kas būtu noticis bez šīs iejaukšanās, un izveidot ticamu bāzes līniju."

Eiropas Komisijas Klimata politikas ģenerāldirektorāta nodaļas vadītājs K.Holclaitners uzsver, ka Komisija neplāno noteikt vienu universālu mežsaimniecības modeli. Tā vietā CRCF ir veidots tā, lai atalgotu pasākumus, kas sniedzas tālāk par ierasto praksi - *business as usual* - un pārsniedz nacionālo tiesību aktu prasības.

Potenciāli sertificējami pasākumi varētu būt uzlabota audžu kopšana - jaunaudžu retināšana, garāki aprites periodi - cirtes vecuma palielināšana, bioloģiskās daudzveidības platību izdalīšana un darbības, kas palīdz mežiem pielāgoties klimata pārmaiņām.

K.Holclaitners prognozē, ka metodika meža apsaimniekošanas darbību sertificēšanai tiks pabeigta nākamgad - 2027. gadā.

Kūdrāju atjaunošana sniedz lielu iespēju Somijai

Topošā Eiropas regulējuma praktiskā nozīme kļūst īpaši skaidra Somijā, kur kūdrāju atjaunošana varētu sniegt ievērojamas iespējas samazināt zemes sektora emisijas, norāda Kristians Holclaitners.

Kūdrāju nozīme Somijā ir īpaši izteikta. Saskaņā ar Eiropas Vides aģentūras (EVA) datiem apsaimniekotie kūdrāji aizņem aptuveni 10 procentus no valsts lauksaimniecības zemes, taču tie rada aptuveni 50 - 60 procentus no lauksaimniecības siltumnīcefekta gāzu emisijām.

"Nosusināti kūdrāji ir liels lauksaimniecības siltumnīcefekta gāzu emisiju avots, un to mitrināšana varētu ievērojami samazināt emisijas, vienlaikus uzlabojot ūdens apsaimniekošanu," saka K.Holclaitners. "Tāpēc Komisijas lēmums iekļaut kūdrāju mitrināšanu un atjaunošanu jaunajā oglekļa lauksaimniecības metodikā ir īpaši aktuāls Somijai."

Kristians Holclaitners saskata lielu potenciālu ainavas līmeņa projektos, kur dažās teritorijās turpinās mežsaimnieciskā darbība, savukārt citviet tiek veikta ūdens režīma regulēšana vai atjaunošana.

"Tas atspoguļo plašāku CRCF principu - rīcība klimata jomā nenozīmē obligātu produktīvu mežu izņemšanu no apgrozības. Dažādus pasākumus var apvienot vienā ainavā, lai sniegtu gan klimata, gan vides ieguvumus," viņš skaidro. K.Holclaitners par šīm plašākām saiknēm starp klimata rīcību un bioekonomiku diskutēja, apmeklējot Somiju, kur piedalījās pasākumā "Meža akadēmija ES lēmumu pieņēmējiem", ko organizēja Somijas Meža asociācija.

Šis pasākums norisinājās no 21. līdz 23. septembrim. Kristians Holclaitnera prezentācijā galvenā uzmanība tika pievērsta aprītes bioekonomikas ieguvumiem klimata neitralitātes sasniegšanā, īpašu vērību veltot oglekļa uzkrāšanai ēkās un koksnes, kā arī citu biobāzētu materiālu lomai ilglaicīgā oglekļa saglabāšanā.

Mazie meža īpašumi var apgrūtināt oglekļa sertifikāciju Somijā

K.Holclaitners atzīst, ka mežiem bagātajā Somijā viens no izaicinājumiem būs padarīt CRCF sertifikāciju ekonomiski izdevīgu valsts daudzajiem mazajiem privātajiem meža īpašumiem. Monitorings un verifikācija var būt dārga, un atsevišķs īpašums var nespēt nodrošināt tik daudz papildu oglekļa piesaistes, lai segtu šīs izmaksas. "Monitorings un verifikācija prasa resursus, un viens mazs mežs var nesniegt pietiekamu papildu oglekļa uzkrājumu, lai segtu šīs izmaksas," uzsver K.Holclaitners.

Somijas īpašumu struktūra labi raksturo šo problēmu. Meži klāj aptuveni 26 miljonus hektāru jeb 75 procentus no valsts sauszemes teritorijas, liecina Somijas Dabas resursu institūta LUKE dati. Tajā pašā laikā īpašumtiesības ir ļoti sadrumstalotas - aptuveni 600 000 privātpersonu pieder meža zeme, bet vairāk nekā 800 000 somiem ir daļa kādā meža īpašumā. Daudzi īpašumi ir tikai dažu desmitu hektāru lieli, tāpēc atsevišķiem īpašniekiem ir grūti radīt pietiekamu papildu oglekļa piesaisti, lai sertifikācija būtu ekonomiski pamatota.

Tāpēc Eiropas Komisijas Klimata politikas ģenerāldirektorāta nodaļas vadītājs K.Holclaitners uzsver nepieciešamību apvienot vairākus meža īpašumus lielākos, ainavu mēroga projektos.

"Vietējās organizācijas un konsultatīvās grupas varētu palīdzēt meža īpašniekiem iesaistīties šādās iniciatīvās, padarot sertifikāciju pieejamāku."

Komisija pēta arī tālizpētes, modelēšanas un nacionālo meža pieauguma modeļu izmantošanu, lai samazinātu monitoringa izmaksas un uzlabotu meža īpašnieku potenciālos ienākumus.

Klimata ietekme sarežģī mērījumus

Meža apsaimniekošanas ietekmes mērīšanu var apgrūtināt faktori, kurus meža īpašnieks nespēj ietekmēt, turpina Kristians Holclaitners. Laikapstākļi, sausums, vētras, kaitēkļi un citi traucējumi var būtiski ietekmēt meža pieaugumu un oglekļa uzkrāšanu.

"2018.– 2019. gada sausums parādīja, cik laikapstākļi spēcīgi var ietekmēt meža attīstību. Klimata pārmaiņu ilgtermiņa ietekmi ir vēl grūtāk prognozēt," viņš saka. K.Holclaitners norāda, ka CRCF modelim ir jārada stimuli darbībām, kas uzlabo oglekļa uzkrāšanu jau tagad un stiprina noturību nākamajās desmitgadēs.

"Piemēram, jaukta tipa meži var labāk izturēt sausumu, kaitēkļus un citus dabiskos traucējumus."

Tomēr Eiropas Komisijas Klimata politikas ģenerāldirektorāta nodaļas vadītājs uzsver, ka lēmumiem par koku sugām un meža struktūru jāatbilst vietējiem apstākļiem: "Tas, kas darbojas vienā Eiropas daļā, var nedarboties citā, un vietējie mežkopji vislabāk spēj novērtēt, kuri pasākumi ir piemēroti."

Ilglaicīguma un riska pārvaldība

Klimata pārmaiņas rada fundamentālu jautājumu meža oglekļa finansēšanā: kas notiek, ja meži nodeg vai tos sabojā vētras, sausums vai kaitēkļi? Ja uzkrātais ogleklis izdalās atmosfērā, tiek apdraudēts deklarētā klimata ieguvuma ilglaicīgums.

"Meža īpašnieki var pieteikt pretenzijas uz kredītiem tikai tik ilgi, kamēr ogleklis tur atrodas - pretējā gadījumā tas pārvēršas par zaļmaldināšanu," uzsver K.Holclaitners. "CRCF regulējumam ir vajadzīgi mehānismi šī riska pārvaldībai, tostarp atbildības noteikumi, apdrošināšana un buferefondi."

Viena no pieejām ir zudumu risku apvienošana, lai atsevišķu mežu oglekļa zudumi negrautu visas sistēmas ticamību. "Komisija pēta iespējas izveidot Eiropas līmeņa apdrošināšanas mehānismu," stāsta Eiropas Komisijas Klimata politikas ģenerāldirektorāta nodaļas vadītājs K.Holclaitners.

Vai oglekļa maksājumi var padarīt meža apsaimniekošanu izdevīgu?

Meža īpašniekiem centrālais jautājums ir oglekļa projektu ekonomiskā dzīvotspēja. Oglekļa maksājuma vērtībai jābūt pietiekami augstai, lai papildu klimata pasākumi būtu tā vērti, vienlaikus ļaujot turpināt koksnes ražošanu tur, kur tas ir piemēroti.

Kristians Holclaitners lēš, kā projekti, kas tiek īstenoti paralēli komerciālajai mežsaimniecībai, potenciāli varētu būt dzīvotspējīgi pie cenas aptuveni 30–50 eiro par CO₂ tonnu. Savukārt, ja mežs tiktu pilnībā izņemts no ražošanas, oglekļa maksājumam būtu jākompensē arī zaudētie ienākumi no koksnes pārdošanas. Šādā gadījumā cenām vajadzētu tuvojies 100 eiro par tonnu.

"Šie skaitļi nav ES piedāvātās cenas, bet gan aptuvenas aplēses, pamatojoties uz līdz šim redzētajiem projektiem." Pamatprincips, kā norāda K.Holclaitners, ir tāds, ka oglekļa ienākumiem vajadzētu papildināt, nevis aizstāt ieņēmumus no koksnes pārdošanas.

No mežiem līdz ēkām - oglekļa saglabāšana

CRCF regulējums sniedzas tālāk par pašu mežu. K.Holclaitners stāsta, ka Komisija izstrādā atsevišķu metodiku oglekļa uzkrāšanas mērīšanai ēkās, koncentrējoties uz ilgmūžīgiem koksnes produktiem, piemēram, zāgmateriāliem, ko izmanto daudzstāvu būvniecībā.

Kāpēc uzmanība tiek pievērsta tieši daudzstāvu koka ēkām? "Tā kā šādu ēku skaits joprojām ir salīdzinoši mazs, ir vieglāk pierādīt, ka to nodrošinātā oglekļa uzkrāšana ir papildinoša," skaidro Kristians Holclaitners. Mērķis ir kvantitatīvi noteikt, cik daudz papildu oglekļa var uzkrāt ēkās, ja koksne tiek izmantota vairāk nekā vidēji tirgū.

Vai oglekļa finansējums varētu savienot visu meža vērtību ķēdi?

Izmaiņas meža apsaimniekošanā var ietekmēt rūpniecībai pieejamās koksnes veidu un apjomu. "Tas nozīmē, ka zāģētavām un kokapstrādes uzņēmumiem arī var nākties pielāgoties," saka K.Holclaitners. Viņš saskata lomu arī tiem uzņēmumiem, kas atrodas tālāk vērtību ķēdē, tostarp lielajiem papīra un iepakojuma patērētājiem. Tie varētu palīdzēt segt ilgtspējīgākas meža apsaimniekošanas izmaksas, iegādājoties CRCF vienības.

Šajā procesā būtisku lomu varētu spēlēt topošais "ES CRCF Pircēju klubs" - *Buyers' Club*. Šī brīvprātīgā platforma ir paredzēta, lai apvienotu sertificētu oglekļa piesaistes un oglekļa lauksaimniecības vienību pircējus un piegādātājus, apvienotu pieprasījumu un palīdzētu novirzīt publiskās un privātās investīcijas liela mēroga projektos.

Šādā modelī oglekļa finansējums kļūtu par daļu no meža vērtību ķēdes vispārējās ekonomikas, nevis darbotos kā atsevišķs tirgus tai blakus.

Ilgtermiņā tas varētu izveidot integrētāku sistēmu, kurā oglekļa finansējums atbalsta gan meža apsaimniekošanu, gan oglekļa uzkrāšanu ilgmūžīgos koksnes produktos, vienlaikus savienojot šīs darbības ar citām bioekonomikas nozarēm, tostarp biogogli un bioenerģiju.

Ārpus debatēm par koku ciršanu - izturīgas meža bioekonomikas veidošana

Eiropas Komisijas Klimata politikas ģenerāldirektorāta nodaļas vadītājs K.Holclaitners uzsver, kā CRCF krustojas ar vienu no Eiropas strīdīgākajām meža politikas debatēm: cik daudz koksnes vajadzētu iegūt.

Šīs debates ir kļuvušas ļoti polarizētas, tostarp Somijā. K.Holclaitners uzskata, ka uzmanība būtu jākoncentrē uz izturīgu mežu veidošanu, vienlaikus atbalstot plašāku bioekonomiku – nevis jāizvēlas starp mežizstrādi un aizsardzību.

Kristianam Holclaitneram ir arī tiešs vēstījums meža īpašniekiem, kuri baidās, ka Eiropas klimata politika ilgtermiņā varētu ierobežot koku ciršanu - *"Mēs nevēlamies, lai jūs pārtrauktu mežizstrādi."*

Ilgtermiņā pieprasījums pēc biomasas varētu pat pieaugt, Eiropai attālinoties no fosilā oglekļa un virzoties uz aprites bioekonomiku.

Jauns ienākumu avots meža īpašniekiem

Meža īpašniekiem topošā CRCF sistēma varētu pārvērst oglekļa finansējumu no potenciāla mežsaimniecības ierobežojuma par papildu ienākumu avotu. Ja tas tiks labi īstenots, tas palīdzēs finansēt pret klimata pārmaiņām noturīgu meža apsaimniekošanu, vienlaikus radot jaunas iespējas īpašniekiem un atbalstot plašāku bioekonomiku.